

IN UNA PRIGIONE DI GENOVA MARCO POLO RACCONTA

E il 1298. Ormai da molti anni la città di Venezia e la città di Genova lottano per avere il controllo del commercio nei principali porti del mare Mediterraneo e nelle principali città dove si incontrano i mercanti che arrivano dal lontano Oriente.

Durante una battaglia in mare i genovesi vincono contro i veneziani. Molti marinai e molti soldati muoiono in mare; altri invece finiscono nelle prigioni di Genova. Tra questi prigionieri c'è anche Marco Polo. Per quale motivo Marco ha partecipato alla battaglia? Non è né marinaio né soldato...

Marco è in prigione perché ha comandato una nave da guerra. Secondo la legge veneziana, infatti, le persone ricche e di classe sociale più alta devono finanziare – e personalmente comandare – una nave da guerra.

Marco, dunque, per alcuni mesi vive come prigioniero a Genova. Lì, in prigione, fa un incontro speciale.

– Ho sentito che sei stato nel Catai*. Sei un mercante. Ti chiamano messer** Marco Polo, è vero?

– Sì, sono io. E tu chi sei? Da dove vieni? – domanda Marco.

* *Catai* è l'antico nome della Cina. Originalmente questo nome si riferiva a una popolazione che viveva nella Mongolia orientale.

** *Messer*, o *messere*, significa 'signore'.

VE VĚZNICI V JANOVĚ VYPRÁVÍ MARCO POLO

Píše se rok 1298. Města Benátky a Janov již mnoho let soupeří o kontrolu nad obchodem v hlavních přístavech Středozemního moře a v hlavních městech, kde se setkávají obchodníci přicházející z Dalekého východu.

Během jedné námořní bitvy vyhrají Janované nad Benátčany. Mnoho námořníků a vojáků zemře na moři; ostatní skončí v janovských věznicích. Mezi těmito vězni je také Marco Polo. Proč se Marco účastnil bitvy? Není ani námořník, ani voják...

Marco je ve vězení, protože velel válečné lodi. Podle benátského zákona totiž musí bohatí občané z nejvyšší společenské vrstvy financovat – a osobně řídit – jednu válečnou loď.

Marco tedy žije několik měsíců jako vězeň v Janově. Ve vězení dojde k výjimečnému setkání.

„Slyšel jsem, že jsi byl v Kataji*. Jsi obchodník. Říkají ti pan** Marco Polo, je to pravda?“

„Ano, jsem to já. A ty jsi kdo? Odkud jsi?“ ptá se Marco.

* *Catai* je staré jméno pro Čínu. Původně toto pojmenování označovalo národ, který žil ve východním Mongolsku.

** *Messer*, také *messere*, znamená „signore“, čili „pán“.

– Mi chiamo Rustichello. Vengo da Pisa. Sono uno scrittore. Grazie a questo incontro nasce *Il Milione*.

In prigione Marco ha tempo di raccontare la sua storia e Rustichello dà al racconto una forma poetica. Lo scrittore usa la lingua francese – il francese *d'oil*, che è la lingua più diffusa nelle corti in molti paesi d'Europa – e usa anche espressioni di altre lingue volgari (della sua Toscana o della Venezia di Marco, per esempio).

– Ti parlerò delle regioni e delle città che ho attraversato, ti descriverò le persone che ho incontrato, ti racconterò anche le storie che ho ascoltato. Ma prima di tutto ti racconterò del viaggio che hanno fatto mio padre Niccolò e mio zio Matteo.

Niccolò e Matteo Polo, infatti, sono stati nel Catai prima di Marco e hanno incontrato il re dei Mongoli, Kublai Khan, verso il 1266.

– Hai imparato la lingua che si parla nel Catai? – domanda Rustichello.

– Sì, la lingua mongola – risponde Marco. – La lingua che normalmente usavo alla corte del re Kublai Khan.

– E sai parlare altre lingue? – domanda ancora Rustichello.

– Certo. Conosco anche il persiano e l'arabo. Anche mio padre e mio zio conoscono queste lingue. Le hanno usate nei mercati di Costantinopoli, Laiazzo, Hormuz, Soldana... In queste città noi mercanti veneziani abbiamo grandi privilegi per il nostro commercio. Saper parlare le lingue locali è un grande vantaggio, ovviamente. Senti, come cominciamo il racconto?

„Jmenuji se Rustichello. Pocházím z Pisy. Jsem spisovatel.“ Díky tomuto setkání se zrodí *Milión*.

Ve vězení má Marco čas na vyprávění svého příběhu a Rustichello dá příběhu literární podobu. Spisovatel používá francouzštinu – *oilskou* francouzštinu, která je nejrozšířenějším jazykem na dvorech v mnohých evropských zemích – a používá také výrazy jiných lidových jazyků (např. ze své toskánštiny a Marcovy benátštiny).

„Řeknu ti o krajích a městech, kterými jsem prošel, popíši ti osoby, které jsem potkal, budu ti také vyprávět příběhy, které jsem slyšel. Ale nejprve ze všeho ti povyprávím o cestě, kterou podnikl můj otec Nicolò a můj strýc Matteo.“

Nicolò a Matteo Polo totiž byli v Kataji dříve než Marco a setkali se s králem Tatarů, Kublaj chánem, někdy kolem roku 1266.

„Naučil ses jazyk, kterým se mluví v Kataji?“ ptá se Rustichello.

„Ano, mongolský jazyk,“ odpovídá Marco. „Jazyk, který jsem běžně používal na dvoře krále Kublaj chána.“

„A umíš mluvit i jinými jazyky?“ ptá se zase Rustichello.

„Jistě. Umím i persky a arabsky. Také můj otec a strýc znají tyto jazyky. Používali je na trzích v Konstantinopoli, Laiasu, Kormosu, Soldadě... V těchto městech máme my, benátští obchodníci, velká obchodní privilegia. Umět mluvit místními jazyky je samozřejmě obrovskou výhodou. Poslyš, jak začneme naše vyprávění?“

– lo inizierei così: «Signori imperatori, re e duci e tutti voi che volete conoscere le molte popolazioni e i diversi luoghi del mondo, leggete questo libro. Qui incontrerete le meraviglie delle tante popolazioni di Armenia, di Persia, del regno dei Tartari, d'India e di molte altre regioni. Questo è il racconto fedele di messer Marco Polo, saggio e nobile cittadino di Venezia. Per essere fedele alla verità, specificherà quali cose ha visto lui personalmente e quali cose, invece, ha solo udito da altre persone che ritiene degne di fiducia. Nessuno – né cristiano, né pagano, né tartaro – ha esplorato e visto tante meraviglie come messer Marco Polo. Scrivere questo racconto è importante poiché chi legge può imparare molte cose nuove. Tutte queste cose lui le ha raccontate a Rustichello da Pisa nella prigione di Genova nel 1298». Ecco, questo sarà l'inizio del tuo racconto*.

– E quale titolo diamo a questo racconto?

* Il testo tra virgolette è una versione leggermente semplificata e ridotta del prologo presente nel codice francese 1116 conservato nella Biblioteca Nazionale di Parigi, scritto agli inizi del sec. XIV e tra i principali riferimenti della edizione italiana (cfr. Introduzione). La traduzione ceca a fronte segue – con le dovute semplificazioni – la traduzione di M. Mattušová del 1961 (Praha, SNKLHU) da un originale manoscritto italiano di G. B. Ramusio della metà del XVI secolo. In questo modo anche il lettore poco esperto può avere un "assaggio" del testo originale.

„Já bych začal takto: ‚Pánové císaři, králové a vůdci a všichni vy, kdož chcete slyšet o rozličných lidských plemenech, o různých krajinách světa, čtete tuto knihu. Zde se dočtete o všech zajímavých a podivuhodných věcech, které lze vidět v Arménii, Persii, Tatarsku, Indii a mnohých jiných zemích. Toto je pravdivé vyprávění pana Marca Pola, moudrého a vznešeného občana Benátek. Aby zůstal věrný pravdě, rozlišuje ve svém spise věci, které viděl na vlastní oči, od těch, o kterých jen slyšel od důvěryhodných osob. A není křesťana, ani pohana, ani Tata, který by tolik zcestoval a uviděl tolik podivuhodností jako uvedený pan Marco Polo. Sepsání tohoto příběhu je důležité, neboť kdo jej čte, může se naučit spoustu nového. O všech těchto věcech vyprávěl Rustichellimu z Pisy v janovské věznici v roce 1298.‘ Tak, toto bude začátek tvého příběhu*.

„A jak tento příběh nazveme?“

* Text v uvozovkách je zjednodušená a zkrácená podoba prologu francouzského rukopisu 1116 uloženého v Národní knihovně v Paříži, napsaného na začátku 14. století, který je také hlavní předlohou pro italské vydání (viz Předmluva). Český překlad na protější straně se řídí – s nutnými zjednodušeními – překladem M. Mattušové z roku 1961 (Praha, SNKLHU) z italského rukopisu G. B. Ramusia z poloviny 16. stol. Tímto způsobem může i méně zkušený čtenář „ochutnat“ původní text.